

پیش بینی فرایندهای هویت یابی در نوجوانان بر اساس مولفه های هوش معنوی

دکتر مهدی قدرتی*؛ استادیار گروه روان شناسی دانشگاه پیام نور

قاسم عبداللهی بقرآبادی؛ مربی گروه روان شناسی دانشگاه پیام نور

مقدمه: برزونسکی هویت را «خود ساخته شده» می نامد. هویت از دیدگاه وی همانند چارچوب شخصی محسوب می شود که به منزله منبعی برای تفسیر تجارت، مورد استفاده قرار می گیرد. برزونسکی برای مطالعه شباهت و یا تفاوت افراد در شکل دهی فرایند هویت سه سبک هویتی را شناسایی کرده است؛ سبک ها به راهبرد حل مسئله یا مکانیزم مقابله برمی گردند. این سبک ها عبارتند از سبک هویت اطلاعاتی، سبک هویت هنجاری و سبک هویت مغشوش-اجتنابی افراد با سبک هویت اطلاعاتی، آگاهانه و به طور فعال به جستجوی اطلاعات و ارزیابی آنها می پردازند و سپس اطلاعات مناسب خود را مورد استفاده قرار می دهند (برزونسکی، ۱۹۹۹). افرادی که از سبک هویت هنجاری استفاده می کنند در مواجهه با موضوعات هویت و تصمیم گیری ها، با انتظارات و دستورات افراد مهم و گروه های مرجع هم نوایی می کنند. آنها دارای اهداف شغلی و آموزشی مشخصی هستند و از بیرون کنترل می شوند و انعطاف ناپذیرند. افراد با سبک هویت سردرگم - اجتنابی در همه موارد تعلل و درنگ زیادی دارند و تا حد ممکن سعی در اجتناب از پرداختن به موضوعات هویت و تصمیم گیری دارند، اگر این تعلل طولانی مدت باشد تقاضاهای موقعیتی و محیطی باعث واکنش رفتاری در آنها می شود (برزونسکی و سالیوان، ۱۹۹۲).

هویت یابی مسیر پرپیچ و خمی است که در آن نوجوان به سمت پذیرش ارزش های والدین و جامعه پیش می رود و در این میان معمولاً هوش معنوی که از نظر زورهای و مارشال هوشی است که با نشان دادن مناسب ترین راه به افراد به زندگی شان معنا و مفهوم عمیق تری می بخشد. با این هوش می توان از یک سو با ناشناخته ها و وقایع پیش بینی نشدنی مواجه شد و از سوی دیگر، با پاسخ به سوالات فلسفی درباره زندگی و درک واقعی آن ها، به جریان بعضاً دشوار زندگی، معنا و مفهومی عمیق بخشید و آن را ارزشمند کرد (زورهای و مارشال، ۲۰۱۳ به نقل از عابدینی، مشبکی، ۱۳۹۱).

معنویت و مذهب شامل تجارب معنوی روزانه، عفو و بخشندگی و مقابله مذهبی با علایم نشانگانی پایین افسردگی، به ویژه در دختران همراه است. تعامل بین مذهب (بیشتر به شکل رفتاری نظیر حضور در مکان های مذهبی) و معنویت (به معنی اعتقادات شخصی به خداوند و یا یک نیروی برتر) بر روی سازگاری روان شناختی نوجوانان نشان می دهد که مذهبی بودن نوجوانان با سازگاری آنان رابطه ی مثبت معنی داری، بدون توجه به میزان معنویت آنان دارد. این نتایج

بدین معناست که نوجوانانی که اعمال و رفتار مذهبی انجام می دهند سطوح کمتری از رفتارهای پرخطر را نشان می دهند (دسروسیرس و میلر، ۲۰۰۷ و گود و ویلافبای، ۲۰۰۶).

روابط مثبتی بین هوش معنوی و افزایش تاب آوری دیده شده است (تنکمانی و حقیقت، ۲۰۱۴). زارع و غضنفری (۲۰۱۴) در مطالعه دیگری بر روی دانشجویان نشان دادند که هوش معنوی توان پیش بینی کنندگی سبک هویت اطلاعاتی و رسیدن به تعهد را دارد. با توجه به پژوهش های انجام شده در این حیطه، پژوهش حاضر با نگاهی ویژه به بررسی پیش بینی کنندگی هوش معنوی برای سبک های هویت یابی در نوجوانان می پردازد.

روش: روش پژوهش حاضر غیر آزمایشی و طرح آن همبستگی است. نمونه مورد مطالعه تعداد ۱۰۰ دانش آموز دختر و پسر (۱۵ تا ۱۸ ساله) شهرستان قزوین در سال ۱۳۹۳ بود که با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی چند مرحله ای انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه های هوش معنوی (بدیع و همکاران، ۱۳۸۹) و پرسشنامه سبک های هویت (برزونسکی، ۱۹۹۲) بود. برای تجزیه و تحلیل داده ها از آزمون همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چند متغیره و آزمون مانوا استفاده شد.

یافته ها: یافته های پژوهش نشان دادند که بین هوش معنوی و سبک هویت اطلاعاتی نوجوانان رابطه معنادار وجود دارد. مولفه های هوش معنوی شامل توانایی مقابله با مشکلات، اعتقادی و سجایای اخلاقی به ترتیب پیش بینی کننده سبک هویت اطلاعاتی هستند و مولفه های خودآگاهی و عشق و علاقه در هوش معنوی نیز رابطه معناداری با سبک هویت اطلاعاتی نداشتند. همچنین تفاوت جنسی معناداری بین سبک های هویت و هوش معنوی نوجوان دیده نشد.

بحث و نتیجه گیری: براساس یافته های پژوهش حاضر، مولفه های هوش معنوی سهم به سزایی در پیش بینی سبک هویت اطلاعاتی دارند و افراد زمانی هوش معنوی را به کار می برند که بخواهند از ظرفیت ها و منابع معنوی برای تصمیم گیری های مهم و اندیشه در موضوعات وجودی یا تلاش در جهت حل مسائل روزانه استفاده کنند. لذا این نتایج بدان معناست که هرچه سهم هوش معنوی در زندگی نوجوان بالاتر باشد در سبک هویت اطلاعاتی آنان تاثیر بیشتری خواهد داشت. به طور جزئی تر یافته های پژوهش نشان داد که از بین مولفه های هوش معنوی به ترتیب اولویت مولفه توانایی مقابله و تعامل با مشکلات، بعد اعتقادی و سجایای اخلاقی بالاترین سهم را در پیش بینی سبک هویت اطلاعاتی دارند و با توجه به اینکه مولفه توانایی مقابله و تعامل با مشکلات شامل توانایی کنار آمدن با مشکلات، توانایی در برابر مشکلات، امید و ایمان است و مولفه بعد اعتقادی شامل گره گشا بودن برای مشکلات، اعتقاد به معنویات، ایمان به خدا، اعتقاد به حمایت و حکمت خدا و اعتقاد به کمک دیگران بوده و مولفه سجایای اخلاقی نیز مشتمل بر پذیرفتن اشتباهات، کمک دیگران، استفاده از فرصتها و بخشش می باشد. با توجه به اینکه دوره نوجوانی بر پایه نظریه روانی- اجتماعی اریکسون یکی از اصلی ترین دوره های تحول انسان می باشد که نوجوان با مسائل بسیاری نظیر بحران هویت

مواجه می شود لذا تقویت مولفه های ذکر شده هوش معنوی می تواند به عنوان یک عامل قدرتمند برای شکل گیری صحیح هویت اطلاعاتی در آنان باشد.

واژه های کلیدی: هوش معنوی، سبک های هویت یابی، نوجوانی.